

GAZİ MUSTAFA KEMAL'İN SAMSUN ÖĞRETMENLERİ İLE KONUŞMASI

(22 . IX . 1924)

Dr. Sıtkı AYDINEL

GİRİŞ

“ATATÜRK'ÜN SÖYLEV ve DEMEÇLERİ I-II” Atatürk Araştırma Merkezi tarafından 1989 yılında 4. Baskı olarak yeniden bastırılmıştır. Bu yeni basımda, I., II. ve III. ciltlerdeki söylev ve demeçler arasına, bundan evvelki basımlarda V. ciltte bulunan konuşma, demeç ve görüşleri içeren bazı metinler ilâve edilmiştir.

Bu yeni baskının başında “BİRKAÇ SÖZ” başlığı altında: “Merkezimiz, evvelce Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü tarafından yayımlanan “Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri” adlı dizi yayının, sonradan belirlenen metinleri de kapsamak üzere yeni bir yayının hazırlığı içindedir.” denmektedir.

Bu yeni yayın çalışmalarına faydası olacağı düşüncesi ile eski yayınlardaki bazı hatalardan söz etmek yerinde olacaktır. Bunların bir kısmı bir kelime hatası da olmayıp, Atatürk'ün Söylev ve Demeçlerindeki mânayı, ruhu, felsefeyi dahi yanlış aksettirecek durumdadır. Buna, Gazi Mustafa Kemal'in 22 . IX . 1924 günü Samsun İstiklâl Ticaret Mektebinde, öğretmenler tarafından verilen çay ziyafetinde, Samsun öğretmenleriyle konuşması¹ örnek alınmıştır. Bu konuşma metni 25 Eylül 1924 tarihli Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'nde yayımlanmıştır. (EK-1)

Bu yazıda, 1. dipnotta anılan yayınlarla karşılaştırıldığında, oralarda yapılmış yanlışların kolayca görülebilmesi için, sözü edilen konuşmanın tam metni verilecek ve sonuçta da kısa bir yorum yapılacaktır.

¹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. II, T.T.K Basımevi, 1989. s. 202-207 (TTK 1961 basımlıda, s. 194-199)

KONUŞMA METNİ:

Muhterem Hanım, Muhterem Beyefendiler:

Bu çay ziyafetini tertib edenlere suret-i mahsûsada teşekkür ederim. Bu vesile beni Samsun'un çok münevver muhitinde bulundurmuş oldu. Bu vesile beni dimağları ilim ve fen ile müzeyyen olan kıymetli insanlardan mürekkep bir hey'etin huzurunda bulunmakla pek mes'ud etti.

Efendiler:

Dünyada her şey için, maddiyat için, ma'nevîyât için, hayât için, muvaffakiyet için en hakikî mürşid ilimdir, fendir. İlim ve fennin hâricinde mürşid aramak gaflettir, cehâlettir, dalâlettir. Yalnız; ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının tekâmülünü idrâk etmek ve terakkiyâtını zamânında tâkib eylemek şarttır. Bin, ikibin, binlerce sene evvelki ilim ve fen ve lisânın çizdiği düstûrları, şu kadar bin sene sonra bugün aynen tatbika çalışmak elbette ilim ve fennin içinde bulunmak değildir. Çok mes'ud bir his ile anlıyorum ki, muhataplarım bu hakikatlara nüfûz etmişlerdir. Mes'udiyetim yükseliyor. Şununla ki, muhataplarım taht-ı talim ve terbiyelerinde bulunan yeni nesli de bu hakikatin nurlariyle tulû'una müessir ve âmil olacak surette yetiştireceklerini vaa'd eylemişlerdir. Bu, cümlemiz için iftihâra şâyân bir noktadır.

Muhterem Efendiler;

Hemşiremiz Hanımefendi ve ondan sonra beyanâtta bulunan muhterem ve hassâs arkadaşlarımız uzak mâziyi çok işaretlerle tavzîh ettiler. Yakın mâzinin acılarını da hakikaten kalbleri dilhûn edecek tarzda beyan buyurdular. Bu vesile ile, şahsıma ait çok teveccühâtta bulunmak nezâketini ibrâz buyurdular. Bu teveccühâtın samimî kalblerden sünûhu itibariyle şüphesiz çok memnunum, mütehasşısım ve müteşekkirim. Yalnız sizden olan bir şahsa, sizden fazla ehemmiyet atfetmek, her şeyi bir ferd-i milletin şahsiyetinde temerkûz ettirmek, mâziye, hâle, istikbâle, bütün bu edvâra aid bir hey'et-i içtimâiyye mesâinin tavzîh ve tebârüzünü, yüksek bir hey'et-i içtimaiyyenin münferid bir şahsiyetinden beklemek elbette ki lâayık değildir. Elbette ki lâzım değildir.

Muhterem kardeşler!

Memleket ve milletin hayât ve âtisine olan muhabbet ve hürmetten dolayı huzûrunuzda bir nokta-i hakikati izâha mecbûrum. Vatandaşlar, vatanınızda herhangi bir şahsı, istediğinizi sevebilirsiniz. Kardeşiniz gibi, arkadaşınız gibi, babanız gibi, evlâdınız gibi, sevgiliniz gibi sevebilirsiniz. Fakat bu sevgi sizi, mevcûdiyet-i milliyenizi bütün muhabbetlerinize rağmen herhangi bir şahsa, herhangi bir sevdiğinize vermeğe saik olmamalıdır. Bunun aksine hareket kadar büyük hata olamaz. Ben mensûb olduğum büyük milletimin böyle bir hatâyı artık irtikâb etmeyeceğine dâir kemâl-i i'timâd sâhibi olmakla müsterih ve müftehirim.

Arkadaşlar, ben ve benim gibi birçok vatandaşlar, kardeşler bundan beş, beş buçuk sene evvel vatan-ı aslî-i millet, ümitsiz felâkete düştüğü zaman muvazaf oldukları, namusu vicdan, namusu haysiyetle mükellef buldukları vazîfeyi yapmak mevkiinde kaldılar. Bunu bittabî yapacaklardı. Yapmaları mecbûrî idi, vicdânî idi, insânî idi, namus-ı millî icâbî idi. Ben bu mukaddes esâsların hâricinde hareket edebilir mi idim? Efendiler; elbette edemezdim. Türk milletinin hakikî hiçbir ferdi bu icâbâtın hâricinde hareket edemezdi. Ben elbette bu elim manzara karşısında vicdânımın emirlerine muhâlif, namus-ı millimizin hilâfında hareket edemezdim. Mensûbiyetiyle müftehir bulunduğum yüksek heyet-i içtimâiyyenin yüksek haysiyetine elbette münâfi hareket edemezdim. Bence mensûb olmakla müftehir bulunduğum milletin hiçbir ferdi bu icâb-namustan asla inhirâf etmemiştir. Eğer bundan müstesna gösterilenler varsa emin olunuz azîz ve nâmûskâr vatandaşlar, onların kalb ve vicdânı milletimizin müşterek vicdân-ı nezihinden hiç ilhâm almamış, kapkara sefil vicdânlardır.

Efendiler;

Bizim milletimiz derin, amîk bir mâziye mâliktir. Milletimizin hayat a'sârını düşünelim. Bu düşünce bizi elbette altı yedi asırlık Osmanlı Türklüğünden çok, asırlık Selçuk Türklerine ve ondan evvel bu devirlerin herbirine muâdil olan büyük Türk devrine kavuşturur. Bütün bu edvâra dikkat buyurunuz, Türk kendi ruhunu, benliğini, hayatını unutmuş; nereden geldiği belirsiz bir takım rüesânın şuûrsuz vâsıtası olmak mevkiine düşmüştür. Türk milleti kendi mevcudiyetiyle her-

hangi bir maksada, neticesi zillet olan, esâret olan fisebilillâh köle olmaya müncer olan hakîr bir hedefe sürüklenmiştir. Millet maateessüf bu hal-i gafleti çok idâme etti, bu yüzden her türlü sefâletlere ve mahkûmiyetlere uğramaktan kendini kurtaramadı. Bütün bu tebaiyetleri aldığı gayr-i millî terbiyenin icâbâtı olduğunu farketmeksizin muhkem bir terbiyenin eseri olduğu kanâa'tiyle tatbik ediyordu. Esâs terbiyet, hedef ve mahiyet-i terbiyet ne büyüktür. Bu husûsda istikâmet yanlış ise ve koskoca bir millet emniyet ve i'timâd ettiği kitaplardan istişhâd ederek rehber olduklarını iddia edenlerin sözlerine inanarak yürürse ve bu yürüyüş istikameti kendilerini mahv ve izmihlâle düşürürse, kabâhat; istikâmeti ta'kib eden nezih, halûk, fedâkâr, rehberlerine i'timâd eden zavallı halktan ziyâde, rehberlere ait değil midir?

Efendiler;

Söz söyleyen arkadaşlarımızdan biri bana nereden ilhâm ve kuvvet aldığımı sordu? Bu suale kısa bir cevap vermek isterim. Bilirim ki, bugünkü intibâhı, düne, mâziye medyûnuz. Herhalde babalarımızın, analarımızın ve mürebbiyelerimizin ruh ve dimâğlarımızın inkişâfında feyizli tesirleri vardır. Gerçi biz, belki burada bulunanların kâffesi dünyaya geldiğimiz zaman bu topraklar üzerinde yaşayanlarla beraber, kakhâr bir istibdâdın pençesi içinde idi. Ağızlar kilitlenmiş gibi idi. Mu'allimler, mürebbiler yalnız bir noktayı dimağlara yerleştirmeye mecbur tutulmakta idi. Benliğini, her şeyini unutarak bir heyûlâya boyun eğmek, onun kulu, kölesi olmak. Bununla beraber tahattür etmek lâzımdır ki, o tazyik altında dahi, bizi bugün için yetiştirmeye çalışan hakîkî fedâkârlar ve fedâkâr mu'allimler ve mürebbiler eksik değildi. Onların bize verdikleri feyiz elbette esersiz kalmamıştır. Şimdi burada bir zât-ı âliye tesâdüf ettim. O, benim rüşdiye birinci sınıfında mu'allimim idi. Bana henüz ibtidâf şeyleri öğretirken istikbâl için ilk fikirleri de vermişti. Efendiler, izâh etmek istiyorum ki, ilk ilhâm ana baba kucağından sonra mektebdeki mürebbinin lisânından, vicdânından, terbiyesinden alınır. Bu ilhâmâtın mazhar-ı inkişâf olması, millet ve memlekete hizmet edebilecek kudret ve kabiliyeti bahşedebilmesi için millet ve memlekete büyük ve derin alâka yaratan fikir ve duygularla her an takviye olunmak lâzımdır. Bu fikir ve duyguların menba'ı bizâtihi memleket ve millettir. Millet'in müsterek arzu temâyülüne temâs etmek ve onun icâbâtına hasr-ı mev-

cudiyeti, hareket düsturû bilmek; hakîki yolda yürüyebilmek için yegâne esâstır. Bir milletin efrâdında hâkim olmak, lâzımürriâye bulunmak icâbeden milletin müşterek arzusu, ma'serî fikridir. Bir insan memleket ve milletine nâfi bir iş yaparken, nazarından bir an uzak bulundurmamağa mecbur olduğu düstur milletin hakîki temâyülüdür.

Binaenaleyh Efendiler; arkadaşımızın sorduğu ilhâm ve kuvvet menba'ı milletin kendisidir. Milletin müşterek temâyülünü, umumî fikri olduğunu münkir olanlar da vardır. Bu gibileri cümleliz çok işitmişsinizdir. Bu gibiler memleket ve milletle alâkasız gâfil insânlardır. Memleketimizin ve milletimizin başına gelmiş olan bunca felâketler hiç şüphe etmemelidir ki, bu gâfil insânların memleketin tâli' ve irâdesini ellerinde tutmuş olmalarından ileri gelmiştir.

Efendiler; bir hey'et-i içtimâiyenin mutlaka ma'serî bir fikri vardır. Eğer bu her zaman ifâde ve izhâr edilmiyorsa, onun adem-i mevcûdiyyetine hük-molunmamalıdır. O fiiliyâtda behemâhâl mevcûdudur, varlığımızı, istiklâlimizi kurtaran bütün ef'âl ve harekât, milletin müşterek fikrinin, arzusunun, azminin yüksek tecellisi a'sârından başka bir şey değildir. Arkadaşlar, bugün vâsıl olduğumuz netice şüphe yok, çok şâyân-ı memnûniyyetdir, ümîdbahşdır. Fakat memnûniyeti mahfûz tutabilmek için, ümîdleri sâha-i fiiliyâta koyabilmek için bundan sonra dikkat edilecek noktalar da çoktur. Son söz söyleyen Hoca Efendinin beyânâtından mülhem olarak arzedeyim ki, en mühim, en esâslı nokta terbiye mes'elesidir. Terbiyedir ki, bir milleti hür, müstakil, şanlı, âli bir heyet'-i içtimâiyye hâlinde yaşatır veya bir milleti esâret ve sefâlete terkeder.

Efendiler; terbiye kelimesi yalnız olarak kullanıldığı zaman herkes kendince maksûd bir medlûle intikâl eder. Tafsilâta girilirse terbiyenin hedefleri, maksâdları tenevvü eder. Meselâ dinî terbiye, millî terbiye, beynelmilel terbiye... Bütün terbiyelerin hedef ve gâyeleri başka başkadır. Ben burada yalnız yeni Türk Cumhuriyetinin yeni nesle vereceği terbiyenin millî terbiye olduğunu kat'iyetle ifâde ettikten sonra diğerleri üzerinde tevakkuf etmiyeceğim. Yalnız işâret etmek istediğim ma'nâyı kısa bir misâl ile izâh edeceğim.

Efendiler; yeryüzünde üçyüz milyonu mütecâviz İslâm vardır. Bunlar ana, baba, hoca terbiyesiyle, terbiye ve ahlâk almaktadırlar. Fakat ma'atteessüf haki-

kat-ı hâdise şudur ki, bütün bu milyonlarca insan kütleleri şunun veya bunun esâret ve zillet zincirleri altındadır. Aldıkları ma'nevî terbiye ve ahlâk onlara bu esâret zincirlerini kırabilecek meziyet-i insâniyyeyi vermemiştir, veremiyor. Çünkü hedef-i terbiyeleri millî değildir.

Efendiler; millî terbiyenin ne demek olduğunu bilmekte artık bir gûnâ teşevvüş kalmamalıdır. Bir de millî terbiye esâs olduktan sonra onun lisânını, usûlünü, vâsıtalarını da millî yapmak zarûreti gayr-i kâbil-i münâkaşadır. Millî terbiye ile inkişâf ve i'la edilmek istenilen genç dimâğları bir taraftan da paslandırıcı, uyuşturucu, hayâlî zevâidle doldurmaktan dikkatle içtinâb etmek lâzımdır.

Hoca Efendi bir fikrini izâh için "Vettini vezzeytûni ilâh..." âyetini kendince tefsîr ettiler. İncir ve zeytin çekirdeğinden düstûr çıkardılar. Birindeki kesreti diğerkindeki vahdeti işâret ettiler. Âyetin medlûlü bu mudur? değil midir? Bir şey demeyeceğim. Yalnız bu seyâhatim esnâsında bittesâdüf bu âyetin mazmûnunu ben diğerk bir hoca efendiden sormuştum. Bunun için yarım saat kadar mütâleaya ihtiyâcı olduğunu söyledi. Ömrünü medreselerde ulûm-ı dinîye tederrüs ve tedrisiyle geçiren bir zât bir kitâbın bir satırını Türkçe ifâde edebilmek için böyle bir ihtiyâc dermeyân ederse millet, efrâd-ı millet ne desin? Onun için Efendiler genç neslin dimâğı yorulmadan onun her şeyi ahz u bel'e müsâid elvâhı, hakikat izleriyle tezyin olunmalıdır.

Muhterem Efendiler;

Bu içtimâ'da söylenen sözler o kadar hassâsiyetimi, rikkatimi mûcip oldu ki, sâmiâmda o kadar ilâhî bir ahenk vücûda getirdi ki bunu bozmamak için bir kelime bile telâffuz etmek niyetinde değildim. Fakat hûzurunuzun rûhumda hâsıl ettiği gayr-i kâbil-i zabt haz ve tahassüs beni beyân-ı hissiyât ve efkâra sevketti.

Beni dinlemek zahmetine katlandığınızdan cüm-lenize teşekkürler ederim."

YORUM

Bu metin dipnotta belirtilen yayınlarla karşılaştırıldığında yüz adedi aşkın hata olduğu görülecektir. Hatta fazla yazılmış veya hiç yazılmamış olan cümleler dahi vardır. Bu hatalar, Atatürk'ün fikirlerinin eksik veya yanlış anlaşılmasına sebep olabilir. Doğaldır ki,

Atatürk gibi büyük bir devlet adamı ve çok iyi bir hatibin sözlerindeki her kelime, her cümle düşünülerek, seçilerek kullanılmıştır. Bunlardan birinin çıkarılması, yanlış yazılması asla kabul edilemez

Buna, ikinci paragrafta yapılan bir hatayı örnek verirsek; Atatürk'ün "Dünyada her şey için *medeniyet* için, hayat için muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir" cümlesindeki "medeniyet" kelimesi bir kelime yanlışlığından ibaret değildir. Bunun aslı "*maddiyat için ma'neviyât için*"dir. İkisi arasındaki fark bir hayli büyüktür. Doğru olanı Atatürk'ün düşünce sistemindeki felsefeyi de yansıtır. Atatürk "maddiyat için ma'neviyât için" demekle ilmin ve fennin sadece maddi değil, manevi alanda da bir rehber olması gerektiğini vurgulamıştır. Kültür unsurlarından biri de dindir. Atatürk bu ifadeyle, toplumumuzda ön planda tutulan dinin de rehberinin ilim olması gereğini ortaya koymuştur. Gerçekten de pek çok konuşmalarında hurafeleri içeren, gerçekleri yansıtmayan dinî yorumları, bağnazlığı asla kabul etmemiştir. Ord. Prof. Aydın Sayılı "Bilimsel zihniyetin kökleşmesi ve yaygın bir şekilde kavranmasının ve insan düşünce ve davranışında yer etmesinin, insanların manevi bakımdan yükselmesine, daha faziletli ve yüksek ahlâklı olmalarına yardım edebileceğini düşünmek, boş bir hayal olmasa gerekir"² diyerek Atatürk'ün manevi alanda da ilme dayanılmasının gerekli olduğu fikrinin, doğruluğunu ne güzel ifade etmiştir. Manevi ilimlerde de metod vardır. Dilthey, manevi ilimler için, tabiat ilimlerinden ayrı ve bağımsız bir ilimler grubu haline getirmek isteyen gayretlerin tepe noktasında yer alır. Keza, Wilhelm Windelband, Heinrich Rickert adındaki Alman bilim adamları manevi ilimler için, tabiat ilmi metodundan ayrı ve bağımsız bir metodun gerektiğini de savunurlar.³

Atatürk de 1 Mart 1922 günü TBMM'nin üçüncü toplanma yılını açarken yaptığı konuşmasında, maarif konusundaki sözleri arasında şunları söylemektedir: "Efendiler, buraya kadar bahsettiğim hususlar milletin maddi kuvvetlerini tekâmül ve teali ettiren tedabirdir. Halbuki insanlar maddi değil, bilhassa bu kuva-yı maddiyede mündemiç kuva-yı mâneviyenin taht-ı tesirinde âmildirler. Milletler de böyledir. Kuvve-i mâneviye ise bilhassa *ilim* ve imân ile âli bir surette inkişaf eder"

Bütün bu açıklamalardan görülmektedir ki, Atatürk ilmi hem maddiyat, hem de maneviyat için en hakiki mürşit olarak kabul et-

² Ord. Prof. Aydın Sayılı, *Hayatta En Hakiki Mürşid İlimdir*, Ankara, 1989, s. 133

³ Kamran Birand, *Manevi İlimler Metodu Olarak Anlama*, Ankara, 1960, s. 1

miştir. Dolayısıyla Samsun'da öğretmenlerle konuşmasında söylediği ve kısaca "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" olarak bütün Türk toplumunun benimsediği sözlerinin doğrusunun, yukarıda belirttiğimiz gibi olduğu hususunda hiçbir şüphe yoktur. Bu vesile ile şunu da belirtmeliyiz ki; "Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri"nin tümü böyle derinlemesine bir tetkikle yeniden ele alınmalı ve kaynak tenkidi yapılmalıdır. Gerçekte de diğer konuşmalarında da, bu tarz hatalar mevcuttur.

تو پيروي تولى نەمىن شىم اپلىن ارلان كىم

ۋاين سىلەت رەتتۈملى — توپ تەننەم .
دوخابە قىمىكە خىق ازايە ايجون غىمىرۇپ
ۋىشايق بر امون تاخىسەن جەرت بولدى غىق

شان اغقىمۇر . موستو مەنسىرون برىتايىك
ئەقۇم مۇشايقىداغ اغقىن بىر تاش قومامىز ئىزىدە
رەغا پونامى بىراق خىتايىي اجرا اغقىمۇر .
ايتايلا نەمى بويۇشقا تۈر كىموت مەسكە مەسكە
ۋىشتىك ارە مەللىدە ئەندىكە كىمىن كىمىن

اغقىمۇر . موستو پۇرۇن پۇرۇن رۇزەن قانە تاغدا پۇرۇل
اغقىن . مەھمەتلىك تەخىق اسماق تاسىن ئىدىكىنى
بىر بۇرۇقلاندىدە اغواب اپىن حىسن غىللىقنى
تاشنى ايتىدىكى پىلان اغقىمۇر . اكلۇمە ۋە ايتايلا
ۋايسە ، باھىيا تەجرىبە ئىشلىمات مەننىمكى بۇرۇقۇل

لايەسى قۇل اغقىمۇر . موستو مەنسىرون
اكلۇمە تەننەم كىم راىن سىلەت ، غەيەتلىمات
مەننىمكى كىمىن كىمىن تەخىق بۇرۇقۇل . قۇل
اغقىن رانكلۇمە ، تەننىم مىرەنى تەجرىبە ايجون
غەيەت قۇم اسماق ، ئەندە ئايقا كە ۋاىرۇرۇكىنى
پىلان اغقىمۇر .

ما كىمۇنا ما كىمۇنا ما كىمۇنا ما كىمۇنا
دۆنە : ۲۴ (آ . آ) — ما كىمۇنا
اختلا قۇمىتەسى غەيەت اقۇمە ۋە پۇتۇن
كىمۇنارە . ما كىمۇنا مەننىمكى غەيەت
ئىزلىنەرچە مەننىمكى بر رابۇر . كۇمۇر شىدە ،
رەبۇرۇدە ما كىمۇنا تىك صىرق ۋە كىرىچى ۋە
جىمۇراقى ۋە سىمايى رەشىق مىللام ئەسداد ۋە تەرىخ
مۇشۇن مەننىمكى . رەبۇرۇدە سەبە پۇتۇن رۇزەن
غەيەتلىرىك ما كىمۇنا تاغلىق مۇمىدە ئاقلىرى
ۋە پۇتۇن جەمەن مەننىمكى ما كىمۇنا
مەننىمكى : تاغلىق

غەيەتلىرىك ما كىمۇنا تاغلىق مۇمىدە ئاقلىرى
ۋە پۇتۇن جەمەن مەننىمكى ما كىمۇنا
مەننىمكى : تاغلىق

مەننىمكى : تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

غەيەتلىرىك ما كىمۇنا تاغلىق مۇمىدە ئاقلىرى

ۋە پۇتۇن جەمەن مەننىمكى ما كىمۇنا مەننىمكى : تاغلىق

مەننىمكى : تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

غەيەتلىرىك ما كىمۇنا تاغلىق مۇمىدە ئاقلىرى

ۋە پۇتۇن جەمەن مەننىمكى ما كىمۇنا مەننىمكى : تاغلىق

مەننىمكى : تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

تاغلىق

